

HÚSZÉVES A KRIZA JÁNOS NÉPRAJZI TÁRSASÁG

■ A Kriza János Néprajzi Társaság húszéves évfordulója alkalmából készült ez a beszélgetés a KJNT alapítóival, vezetőségével és munkatársaival.

Pozsony Ferenchez és Zakariás Erzsébethez:

Az első kérdéssor a Kriza Társaság megalapítására vonatkozik: hogyan merült föl a Társaság megalapítása, kik voltak az „alapítók”, hogyan került sor a névválasztásra, és hogyan viszonyult az akkor idősebb néprajzos nemzedék mindehhez?

P. F. 1990 februárjában Kézdivásárhelyen szerveztük meg az első „szabad” farsangi néptánc- és népszokás-fesztivált. Annak szakmai rendezvényein találkoztak azok a fiatal értelmiségiek (Bardócz Sándor, Deák Gyula, Gazda Klára, Könczei Csilla, Pozsony Ferenc, Zakariás Erzsébet), akik csakhamar kezdeményezték egy néprajzi társaság alapítását. Kezdetben a sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeumba hívták össze az érdeklődőket, de mivel az idősebb nemzedék nem vállalta az utazást, elsősorban a mesterségesen gerjesztett politikai légkör miatt, az alakuló ülésre végül is Kolozsvárt, az Unitárius Egyház belvárosi parókiájának üléstermében került sor március 18-án. Az ötlet megszületése és az alakuló ülés közötti időszakban a szervezés jelentős részét Gazda Klára és Zakariás Erzsébet vállalta. Habár a kezdeményezők levélben és sajtóban minden olyan értelmiségit megszólítottak, aki a *Népismereti Dolgozatokban*, a *Korunkban*, a *Művelődés Vadrózsák* rovatában vagy a rangos Kriterion Könyvkiadónál néprajzi írásokat közölt, a tapasztaltabb kutatók közül csak Almási István, Gáll Ernő, Haáz Sándor, Imreh István, Kallós Zoltán, Nagy Olga, Péntek Já-

**A Kriza János
Néprajzi Társaság
rendezvényeivel,
dokumentációs
központjának
szolgáltatásaival,
kutatási programjaival,
konferenciáival és
kiadványaival sajátos
helyet foglal el a hazai,
az összmagyar és az
európai tudományosság
keretében...**

nos, Szenik Ilona, Vita Zsigmond és Vőő Gabriella írta alá az alapító okiratot, nyilván és tudatosan támogatva a „fiatalabbak” intézményalapítását, melyben azonban nem vett részt dr. Kós Károly és Faragó József. Az alakuló ülésen Pozsony Ferencet elnöknek, Zakariás Erzsébetet főtitkárnak, Almási Istvánt pedig tiszteletbeli elnöknek választották. Az új egyesület elnevezésében a megválasztott elnöknek volt kezdeményező szerepe. Dr. Kós Károly mindvégig távol maradt a Társaság rendezvényeitől, mivel ő csak az Erdélyi Múzeum-Egyesületben látta megvalósíthatónak a romániai tudományművelést. Faragó József azonban csakhamar cselekvően bekapcsolódott az egyesület rendezvényeibe, előadásokat tartott annak konferenciáin, számos írását közölte a Kriza János Néprajzi Társaság kiadványaiban. A Társaság hivatalos bejegyeztetésében elsősorban Zakariás Erzsébet és Eckstein Kovács Péter játszott meghatározó szerepet. Mivel a kezdeményezők 1990 tavaszán nem laktak Kolozsvárt, Sigmund Júlia, a kincses város bábszínházának művésze vállalta, hogy saját lakásában működjön az új intézmény székhelye.

Z. E. Húsz évvel ezelőtt, 1990 kezdetén olyan mértékű változásokat értünk meg a mindennapi életünkben, amihez foghatót addig elgondolni is alig mertünk. A hirtelen nyakunkba szakadt szabadság engem személyesen, de bizonyára másokat is, különös lendülettel, energiával töltött el, és felerősítette bennem a közös dolgainkért tenni vágyó energiákat.

Édesapám közösségszolgáltató hajlamát örökölvén, már korábban, a hetvenes évek végén, nagy odaadással vettem bele magam a táncművelés szervezésébe, Erdély nagyobb városaiban, de Temesváron és Bukarestben is, szívügyem lévén az autentikus népi kultúra terjesztése. Zenéltem, énekeltem, táncot és éneket tanítottam. Akkoriban Kolozsváron saját szervezésű táncművelés is alapítottam a Vasas klubban egyetemisták számára, ahol az ének- és táncoktatás mellett néprajzos szakembereket hívtam meg, hogy egy-egy tájegységről előadást tartsanak a diákoknak, a résztvevőknek. A népi kultúra iránti érdeklődésem vezetett a filológiára is, ahol akkor Péntek János tanár úr fakultatív etnológia kurzusait és Mitruly Miklós folklórkurzusát lehetett hallgatni, de lehetőség volt „hivatalos” terepkutatást végezni, néprajz szakkört szervezni vagy akár néprajzi tematikájú szakdolgozatot írni. Akkoriban Kolozsváron igen fontos volt a *Korunk* szellemi búvóköre vagy a Nagy Olga, Almási István, Imreh István, Kallós Zoltán jelenléte, de hosszasan sorolhatnánk a fiatalok irányában nyitott és önzetlenül segítőkész szakemberek sorát.

Míndezekre csak azért tértem ki, hogy látható legyen, bőven akadtak olyan jellegetű tapasztalataim, amelyek egy szakmai fórum megteremtése irányába hajtottak.

Soha nem tudom elfelejteni azt a január végi sepsiszentgyörgyi táncművelés (akkoriban Sepsiszentgyörgyön éltem), ahol Pozsony Ferivel, a korábbi egyetemista kollégával találkoztam, két táncoktatás között eszembe villant, hogy velem kellene szövetkezni annak a bennem egyre erősebben motoszkáló ötletnek a megvalósításában, hogy hozzunk létre egy néprajzi társaságot vagy egyesületet, amely összefoghatná a szakmai fórum hiányában tevékenykedő, gyakorlatilag amatőr néprajzosokat. Az amatőr megnevezést használom, de korántsem pejoratív jelleggel, mert – bár jelentős szakmai tudással és tevékenységgel bírtak sokan közülük, és számomra csakis ez mérvadó – az adott körülmények közt nem volt lehetőségük ezen a szakterületen diplomát szerezniük és elhelyezkedniük. Pozsony Ferenc örömmel fogadta az ötletet, és még ott helyben elkezdtek megbeszélni a következő lépéseket. Nem sokkal előtte alakult a Szlovákiai Magyar Néprajzi Társaság, és annak a példája lebegett a szemem előtt.

Pozsony Ferencsel megegyeztünk, hogy alakítunk egy alapító csoportot, akik megbeszéljük és felvállaljuk a tennivalókat. Ezért megkerestük Gazda Klárát, aki akkor a szentgyörgyi múzeum munkatársa volt, velem is tanácskoztunk, majd Könczei

Csillát Kolozsváron, és elkezdtek a szervezőmunkát. Írtam egy felhívást, amelyet minden napilapban közzétettünk, és mind a négyen aláírtunk, de emellett minden általunk ismert, néprajzzal foglalkozó személyt igyekeztünk személyesen, illetve telefonon vagy levélben megkeresni a felhívással.

Közben a családommal Kolozsvárra költöztünk. Lakásunk nem lévén, fogadott anyámhoz költöztünk, Sigmond Júliához. Az események pörögtek, a kollégák, különösen a fiatalabb nemzedék tagjai nagy örömmel támogatták a Társaság ötletét. (Az idősebb generációból voltak, akik nagy fenntartásokkal fogadták egy társaság alapítását célzó elképzelésünket, nem tartottak bennünket, akkori fiatalokat erre méltónak, de az öregebb nemzedék túlnyomó hányada fenntartás nélkül, sőt lelkesen támogatott.) Körvonalazódott az első össztalálkozó, a megalakulást szentesítő közgyűlés. Hol lehet egy ilyet megtartani? Friss kolozsváriként otthon a családommal is megosztottam a problémát. Sigmond Júlia azonnal, mint mindig, felajánlotta a segítségét. Unitárius presbíter lévén, közbenjárt, hogy megkapjuk az unitárius egyház egyik üléstermét, oda behívhattam az alakuló gyűlést.

Közben az alakuló gyűlésig el kellett készülni a statútummal, a működési szabályzattal, és a hivatalos beiktatáshoz székhellyel is kellett rendelkezni... A statútumot szívesen átnézte a Könczei Csilla ügyvéd férje, Eckstein Kovács Péter, de a székhely problémája csaknem áthághatatlan akadállynak tűnt, hisz olyan tér, ahol egy újonnan alakuló társaság, egy új jogi személy helyet találjon, megtartva a maga függetlenségét, nem volt sehol elérhető. A megoldás szintén a családomon belül adódott: Sigmond Júlia felajánlotta a saját lakását, hisz gyakorlatilag úgyis minden levél, minden telefonos szervezés onnan, otthonról indult útjára... Így lett az ő lakása a Kriza János Néprajzi Társaság első hivatalos székhelye.

Az alakuló közgyűlésre nagyon sokan eljöttek, egész Erdélyből, gondolom, mindenki, aki utazni tudott. Csak arra emlékszem, hogy tele volt az ülésterem. A jelenlévők névjegyzékét bizonyára tanulmányozni lehet a Társaság archívumában, de én is féltve őrzöm azt a magnófelvételt, amelyet az alakuló ülésen készítettem, és amely az ülés minden részletét őrzi, az ügymenetet, a vázolt elképzeléseket vagy az erősen lelkesedő, esetleg óvatosabb vagy kételkedő hangvételű hozzászólásokat.

Megtörtént a hivatalos megalakulás. Vezetőséget választottunk, nevet adtunk a Társaságnak. Majd elkezdtek megszervezni a közösségi életünket. A legfontosabb tennivalónak akkor az tűnt, hogy fórumot teremtsünk egymás és egymás munkáinak a megismerésére, ezért vándorgyűlések, azaz szakmai találkozók szervezését tartottuk egyik legégetőbb feladatnak.

Később a megalakult szervezeti keretek között, a szakterületek felelőseivel megbeszéltük és kijelöltük az első vándorgyűlések tematikáit, szerveztük, menedzseljük azokat.

Emlékszem, a székelykeresztúri vándorgyűlés előtti éjszakán megterveztem és saját kezűleg megvarrtam a Társaság zászlóját, azzal a motívummal, amelyet ma a logójának neveznénk... Közben megjelent az első *Értesítő*, amit a Gloria nyomda az első néhány alkalommal ingyen nyomott ki számunkra, támogatásképpen. (Én akkor már az Állami Magyar Színház irodalmi titkára voltam, a Gloria nyomdával dolgoztunk műsorfüzetek, plakátok kivitelezése kapcsán, jó viszonyom alakult ki a vezetőséggel, kedvesen és készséggel segítettek.) Ők nyomtatták az első évkönyvünket is. Prioritás volt számunkra a kiadványok beindítása is, lehetőséget kellett biztosítani a sok íróasztalfiókban elfekvő néprajzi tárgyú írás kiadásának. Így aztán lassan, de rendszeresen beindult az évkönyv-kiadás.

Nem volt egyszerű. Valójában szép, de fizikailag kimerítő munkát jelentett mindezt, anyagi források nélkül, sokszor saját személyes költségen. A társaság titkára lévén mindent személyes felelősségemnek éreztem, és ez hosszabb távon igen kimerí-

tőnek bizonyult. Azonkívül nem volt minden konfliktusoktól mentes, úgyhogy ötévi megfeszített munka után azt véltem a legbölcsebbnek, elkészítenem a társaságtól. De nem azelőtt, hogy kijártam volna egy másik életbevágóan fontos ügyet, a székház ügyét.

Én közben a kolozsvári Állami Magyar Színház irodalmi titkáráként többek között a lassan 200 éves tevékenységének az ünneplésére készülő intézmény fantasztikus értékeket őrző könyvtárának, dokumentációs tárának a kezelését is elvállaltam. Látván az ottani siralmas állapotokat (az egész állomány egy folyton beázó, penészes helyiségbe volt bezsúfolva) világos lett számomra, hogy azt az állományt is megfelelő környezetbe kell költöztetni. Végére is a színház történet is olyan mostohagyermek volt akkor az erdélyi magyar tudományos életnek, mint a néprajz. Így körvonalaztam a pályázatokban egy majdani erdélyi Hungarológiai Intézet – kiindulásképpen néprajzi és színház történeti alegységekből álló – elgondolását. A pályázatot elfogadta az Illyés Alapítvány, és ha nem sikerült is a megpályázott épületet, a Ghica utcai Moll-házat megkapnunk, az elvben nyertes pályázatunkhoz sürgősen másik épületet kellett találnom. Így került sor, az Illyés Alapítványnak köszönhetően, annak a székhelynek a megvásárlására, amelyben azóta is tevékenykedik a Társaság, a Színház Dokumentációs Tárának a szomszédságában.

Ennyi év után is úgy gondolom, hogy az, ahogyan kivettem a részem ebből a történetből, nem volt hiábavaló. Mint ahogy – bár távolról – nagy örömmel követem a táncházmozgalom utóbbi évekbeli megerősödését is, nagy-nagy örömmel és meglepéssel tölt el az is, hogy látom, milyen nagyszerű szakmai műhelyé, egyetemi háttérintézménnyé, könyvtárrá és archívummá nőtte mi magát a Kriza Társaság, milyen jó szakmai hírneve és presztízse van, milyen nagyszerű szakemberek kinevelésében működött közre a közben színvonalas képzést biztosító, 1990-ben a Babeş-Bolyai Egyetem Filológia Karán létrehozott néprajzi szakképzéssel összefogva és összefonódva. Azt gondolom, hogy az ember végül is nem azért cselekszik valami érdekében, hogy elismerést arasson érte, hanem mert érzi, hogy amit tesz, az fontos.

En mérhetetlenül örülök, hogy öt év a Társaság szolgálatában telt el az életemből. Meggyőződésem, hogy nem volt hiábavaló a sok-sok lótás-futás és áldozatos munka.

Az első kérdéssorhoz kapcsolódik a második: kiket próbált összefogni a Kriza Társaság 1990-ben, az alakulás pillanatában (lévén, hogy akkor még nem létezett egyetemi képzés), kiket 2011-ben, és kikhez szól a Társaság jelenleg? Az aktív tagság szempontjából hogyan tükröződik az elmúlt húsz év, az egyetemi oktatás mennyire professzionalizálta a Társaság működését?

P. F. A Kriza János Néprajzi Társaság 1990-ben az Erdélyben szétszórta élő, tudományos intézetekbe be sem jutott, néprajzi és honismereti kutatásokkal csak szabadidejükben foglalkozó értelmiségieket szólította meg. Évente két-három olyan tematikus vándorgyűlést szerveztek Erdély különböző városi és falusi településein, ahol a szakma legkiválóbb magyarországi tudósai közvetíthették felénk a néprajz és az antropológia legújabb alapfogalmait, elméleteit, módszereit, értelmezési lehetőségeit és kiadványait. Az első öt év tehát intenzív tanulással telt el. Zakariás Erzsébet merész kezdeményezésére 1994-ben a Társaság Kolozsvár belvárosában olyan ingatlant tudott megvásárolni az Illyés Alapítvány támogatásával, melyben rendre irodát, információs központot, szakkönyvtárat, adattárat és kiállítási termet alakított ki.

Mivel dr. Péntek János már 1990-ben kezdeményezte a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen a néprajz oktatását előbb második, majd főszakként, 1995-től rendre kezdtek végezni azok a fiatalok, akik már rendszeres néprajzi képzésben vettek részt. Ez a tény már egy új helyzetet alakított ki. A Társaság irányítói tudatában voltak annak, hogy az extenzív korszak véget ért, s egy intenzív, egyre professzionalizálódó

periódus kezdődött. A Kriza János Néprajzi Társaság kolozsvári dokumentációs központja fokozatosan az egyetemi oktatás háttérintézményévé vált, miközben tevékenységébe egyre cselekvőbben bekapcsolódtak a néprajz szakot végzett fiatalok nemzedékei. A Társaság kolozsvári központja voltaképp olyan tudományos kutatói műhellyé, intézménnyé alakult át, mely különböző magyarországi és hazai alapítványok segítségével jelentős kutatási programokat és kiadói tevékenységet bonyolít.

Keszeg Vilmoshoz, Pozsony Ferenchez, de a fiatalabb Jakab Albert Zsolthoz és Szabó Árpád Töhötömhöz is:

Hol látják/látjátok a Kriza Társaság mint tudományos kutatóintézet vagy műhely helyét szűkebben a jelenlegi erdélyi magyar, tágabban pedig a romániai és magyarországi, sőt európai társadalomkutatói szférában? Módszereiben, nézeteiben mennyire tradicionális és mennyire progresszív a Kriza Társaság?

P. F. A Kriza János Néprajzi Társaság rendezvényeivel, dokumentációs központjának szolgáltatásaival, kutatási programjaival, konferenciáival és kiadványaival sajátos helyet foglal el a hazai, az összmagyar és az európai tudományosság keretében. Kutatási programjaival, tematikus rendezvényeivel és publikációival elsősorban az erdélyi és a moldvai magyar közösségek életében bekövetkezett változásokat dokumentálja és értelmezi. Másodsorban pedig rugalmasan hasznosítja az európai és a magyar társadalomtudományok korszerű kutatási módszereit, legújabb elméleteit és értelmezési lehetőségeit. Szerénytelenség nélkül kijelenthetjük, hogy a hazai vagy a külföldi konferenciákon bemutatott eredményeink egyáltalán nem maradtak el az európai paradigmáktól. Habár pár angol, német és román nyelvű kiadványt már megjelentettünk, úgy gondolom, hogy a közeljövőben még nagyobb hangsúlyt kellene fordítanunk a világnyelvekre lefordított stúdiumok kiadására.

Sz. Á. T. Előre szeretném bocsátani, hogy ez nem intézményi vélemény. A saját véleményem, amely bizonyos helyeken minden bizonnyal egyezik a kollégáim véleményével is – ekként tehát akár intézményinek is tekinthető –, ám más pontokon egészen biztosan különbözik tőle. Ezzel nem egyszerűen a véleményem érvényességi körét akarom behatárolni, hanem szeretnék rámutatni arra a többszólamúságra, amely meglátásomban a KJNT (és áttételesen a néprajz tanszék) munkáját nagymértékben meghatározza, és értelmezési keretet adhat a szétágazó, de ezzel együtt összetartó véleményeknek is.

Azt gondolom, nem túlzás úgy fogalmazni, hogy a KJNT jelenleg a romániai magyar és magyarországi kutatói szférában igen jó helyet foglal el, hisz kívülről érkezett pozitív visszajelzésekől tudjuk, hogy fontos intézményként tartják számon mind itthon, mind Magyarországon. Ennek vélhetően ahhoz is köze van, hogy általában a kolozsvári néprajzi oktatásról – amellyel mára a KJNT szervesen egybefonódott – jó véleménnyel vannak, és ezt megint nem a szerénytelenség mondatja velem. Emellett a kutatóműhelyt a BBTE felvette intézményi listájára (ez az akkreditációnak az első lépése), mi több, a BBTE tavalyi kiválósági versenyén a Magyar Néprajz és Antropológia Tanszékkel (MNAT) együtt, de attól függetlenül, díjat nyertünk.

Az, hogy az európai beágyazottságunk nem olyan jó, több tényezővel függ össze – és ezzel nem hárítani akarom a problémát. Egyrészt a kelet-európai társadalomtudományos szféra európai beágyazottsága összességében problematikus (erről külön lehetne beszélgetni). Másrészt ezt a fajta „civil tudományosságot” Nyugaton nehéz megértetni, hisz ott a tudományosság intézményi háttere alapvetően különböző – nincs szükség arra, hogy egyesületek végezzenek tudományos munkát, ott egy egyesület (mint például a European Association of Social Anthropologists vagy az International Society for Ethnology and Folklore) valóban arra szolgál, hogy a szakembereket összefogja. A KJNT helyzetének sajátságos volta ebből a szempontból nyil-

ván a sajátos egyetemi működési logikákkal és a kisebbségi feltételekkel is összefügg. Ugyanakkor érdemes kiemelni, hogy az MNAT-nek igen kiterjedt kapcsolathálózata van francia, olasz, bolgár (és természetesen) magyar egyetemekkel és szervezetekkel, nemkülönben hazai tanszékekkel, valamint a tanszék és a KJNT tagjai is jó európai kapcsolatokkal (angol, német, lengyel, norvég, olasz, francia, spanyol) rendelkeznek. Ezt pedig akár olybá is lehet venni, hogy a Társaságnak jó kapcsolatai vannak.

Módszerek: a kérdés összetett, hisz rögtön visszakérdezhetnénk, hogy mire is gondol a kérdező, amikor tradicionális és progresszív szemléletre kérdez rá. Én ezt nem látom feltétlen gyümölcsöző kérdésfelvetésnek, mert nagyon rossz ízű (és végül ki nem futtatott) vitákat juttat az ember eszébe. Marcel Mauss például karosszék-antropológus volt, ebben az értelemben még a tradíció előtti (ha úgy tekintjük, hogy a tradíció maga Malinowskival kezdődik), de magukat komolyan vevő etnológiai iskolákban az ajándékról és az áldozatról szóló nézeteit mind a mai napig vonatkoztatási pontként kezelik. És ez igaz magára Malinowskira és sok más kutatóra is. A KJNT tevékenysége igen sokrétű, sokféle ember sokféle munkáját foglalja magába, illetve nagymértékben kapcsolódik az MNAT munkájához. Egy módszerről beszélni tehát igen nehéz, és talán nem is várható el. Mindezekkel együtt azt gondolom, hogy – mint ahogy a tanszék munkáját is – a KJNT szemléletét (ha lehet egyáltalán ilyenről beszélni) is nagyfokú rugalmasság jellemzi, és nem kérdezzük vissza, ha valaki azt mondja, hogy interpretív antropológia, „linguistic turn” vagy James Clifford. Ebben az értelemben tehát progresszív. De ha úgy látjuk szükségesnek, akkor a munkánk során forgatjuk Gunda Béla, Kós Károly, Domokos Pál Péter, de akár Malonyay Dezső könyveit is, így ebben az értelemben tradicionális.

K. V. Nem vagyok illetékes ennek eldöntésében. Én, aki magam is kutatásokat irányítok, konferenciákat kezdeményezek, azzal a meggyőződéssel teszem, hogy most, ezekben az években, Erdélyben ezt és így kell végezni. A kutatásnak két elengedhetetlen fontos szintje van: az egyik a tényfeltárás, az adatgyűjtés, az archiválás – és ezen túl –, a második az értelmezés, az analízis. Személyes meggyőződésem, hogy a Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéken, a KJNT közelében dolgozó kutatók közül többen alakították ki adekvát kutatói-értelmezői módszert.

J. A. Zs. A válaszom személyesebbre formálva inkább azt mondanám el, hogy mit jelentett/jelent nekem a KJNT. Mint a fiatalabb generációból mindenki, magam is diákként kerültem kapcsolatba vele. A szakkönyvtár miatt jártam először itt, jólesett a duruzsoló kályha mellett – akkor csak néhányadmagammal – olvasgatni, jegyzetelni, beszélgetni, vitázni. Itt talákoztam először a felsőbb évesekkel is, akik szuverén fölényükkel vagy barátságos magatartásukkal beavattak az egyetemista és néprajzos létnek akkor még elérhetetlennek tűnő rejtelmeibe. Itt hallottam az első konferenciaelőadásokat. Itt láttam először élőben az egyetemi jegyzetek és szakkönyvek száraz „bibliográfiai tételeit”, akik kilépve a kánon szabta homályból, a könyveiket mutatták be, gondolataikat osztották meg. Magatartásokat, tudást, kutatói mintákat, pályamodelleket és értékeket közvetítettek számomra. Úgy láttam, ez a hely egyfajta ablak a szakmára, ahol a társadalom és kultúra – egyszóval a világ – kérdések és értelmezések formájában jelenik meg. Mindenképpen többletet jelentett a társadalmi és szakmai kommunikáció szempontjából, és így egyfajta tudásközpontként és szocializációs helyként működött.

Amióta szerződéses viszonyba kerültem a Krizával, más perspektívából is látom az intézményt. A feladat és a munka iránti alázat, a szakmai felelősség megélése – ezeket itt tanultam meg. Látnom kellett, hogy az egyre inkább differenciálódó tudományos kihívásoknak és a tagság részéről megfogalmazódó elvárásoknak egyszerre kell tudni megfelelni, eleget tenni. Kevésbé látványos munkákat huzamosabb ideig végezni, határidőkre teljesíteni, pályázati beszámolókat írni, majd izgalommal kö-

vetni, hogy a döntéshozók, pályázttatók, megrendelők ezeket elfogadják és értékelik – ezeket csak belülről lehetett látni, megélni.

Beszélhetünk-e 2011-ben műkedvelő erdélyi néprajzkutatókról? Ha igen, miben támogatja őket a Társaság, hogyan próbálja irányítani tevékenységüket?

K. V. Igen, vannak s örvendetes módon egyre többen vannak a műkedvelő néprajzkutatók.

A kérdésben én két jelentésárnyalatot érzek, s a válaszomat is eszerint tagolom. A néprajztudomány a 19. században alakult ki és intézményesedett, amikor az iparosítás, a migráció, az alfabetizáció (s még egyéb modernizációs tényezők) hatására az életforma és a mentalitás radikális változásnak indult. Ez az időszak volt a nemzeti ideológia formálódásának kora is. Ekkor vált szükségessé a gyorsan kiszoruló kulturális elemek megőrkötése, letétbe helyezése, illetve az európai palettán a magyar nemzeti kulturális értékek feltüntetése, láthatóvá tétele. Azaz, a néprajzi gyűjtés egy időben vállalta az értékek mentését és a jövőre irányuló kulturális építkezést, a nemzeti kultúra népi regiszterének a köztudatba való beépítését, biztonságba helyezését. Ebben a nagy folyamatban szükség volt az önkéntes gyűjtőkre. Legkorábban a vidéken élő értelmiségiek (lelkészek, tanítók) megszólítására került sor, majd folytatódott minden írástudó bevonásával.

Az amatőr gyűjtők ösztönzése a 20. században végig napirenden maradt. Köztudott talán az, hogy a kolozsvári tudományegyetemen a magyar néprajzoktatás második, 1940–1948 közötti fejezetét erőszakos rendelkezés zárta le. Az 1970-es években nyilvánvalóvá vált, hogy az intézményekben elszórtan dolgozó kevés szakember képtelen eleget tenni a sürgető feladatoknak. Ekkor több egyetemi tanszék (bölcseztan, zenepedagógia, képzőművészet) tanárai önkéntes gyűjtésre biztatták hallgatóikat. 1968-ban a művelődési élet átszervezése következtében a megyeszékhelyeken megalakult népi alkotások és műkedvelő tömegmozgalom központjai szintén támogatták az amatőr gyűjtőmozgalmat. Nemrég összefoglaló tanulmány készült a romániai magyar lapok tömegeket megmozgató, 1960–1980 közötti gyűjtőpályázatairól. A Kritérium Könyvkiadó 1976-tól vállalta a *Népismereti Dolgozatok* kiadását. Az első kötet programadó előszavában dr. Kós Károly újra megszólította az önkéntes gyűjtőket. A műkedvelő néprajzi gyűjtés tehát legalább 150 éves mozgalom. S ebben az összefüggésben ne firtassuk, hogy eredményei a tudományosság milyen szintjén helyezkednek el. A lényege nem is a tudománytermelésben van. Hanem sokkal inkább a hagyományokhoz való felelősségteljes viszonyulásban.

Az európai mentalitás újabb nagy fordulópontja az 1980-as években következett be. Az ekkor felbukkant új fogalom nem a hagyomány (amelyet a hordozók vagy áthagyományoznak, vagy nem, át tudnak hagyományozni, vagy nem), hanem a patrimonium, az örökség. Ez a – szerintem a jogi fogalomra visszavezethető – terminus a kultúrát az utókort jogosan megillető örökségként, a hozzáférést az utókor jogaként határozza meg, s feltárásának, archiválásának és popularizálásának feladatát a nemzeti kulturális örökség minisztériumának hatókörébe helyezi. A kérdés nem csupán a mi tájainkon vált aktuálissá. Az UNESCO 1989-es közgyűlése Párizsban fogadta el azt az ajánlást, amely felhívja a minisztériumok, kutatóintézetek, múzeumok és archívumok, oktatási intézmények és a média figyelmét a kulturális örökség fontosságának és helyzetének tudatosítására. Romániában ezen a téren a szemléletbeli áttörés még nem következett be. Habár az már nagyon jól látszik, hogy a települések önkormányzatai és szövetségei egyre inkább rádöbbennek – részben az európai támogatáspolitiká hatására – a lokális hagyományok (gasztronómia, szokások, építészeti, zene, tánc, szövegek, tárgyak stb.) hasznosíthatóságára. A települések szaporodó honlapjain látni lehet, ahogyan külső ösztönzés nélkül az egyes települések maguk veszik számba kulturális örökségüket.

És most válaszolok a kérdésre. Igen, léteznek műkedvelő néprajzkutatók, akik kedvtelésből, a család, a helyi társadalom biztatására feljegyzéseket készítenek, tárgyakat gyűjtenek, esetleg hagyományőrző kört vezetnek. A Magyar Néprajz és Antropológia Tanszék egy éve készülő képzést indítani számukra.

A kérdésnek azonban van egy másik vonatkozása is. A néprajztudomány – tudomány. Művelése szaktudást igényel. A szaktudáshoz tartoznak a kutatás, az archiválás és az értelmezés módszerei, a kutatástörténeti előzmények. Sajnos a köztudat a néprajztudományt sokszor az amatőr (műkedvelő) néprajzosok teljesítményével azonosítja. Olyannyira, hogy – csupán a megdöbbentő példákat sorolva – a kiadók és az olvasók előnyben részesítik az adatközlő, olvasmányos kéziratokat, gyűjtések olykor szaklektor véleményezése nélkül látnak napvilágot, a sajtó képviselői gyakran felszínesen számolnak be egy-egy eseményről, a néprajzi kiadványok recenziálása kívülálló személyek részéről történik. Pedig 1990 után mintegy 150 fiatal szerzett néprajz szakos oklevelet, akiknek segítségét a legkülönbözőbb helyzetekben lehetne igénybe venni, akár a műkedvelő néprajzkutatás irányítására is.

A KJNT-nek tudomásom szerint nincs a műkedvelő néprajzkutatók számára meghirdetett programja. Viszont a KJNT olyan tudományos programokat működtet (könyvkiadás, kiállítások, könyvbemutatók, konferenciák, kutatások), amelyeket a műkedvelő néprajzkutatók, a hagyományőrző csoportok tagjai hasznosíthatnak.

P. F. Társaságunk elsősorban azoknak a vidéken élő értelmiségieknek az eredményeit jelenteti meg, akik koruknál fogva is kimaradtak a rendszeres néprajzi képzésből, de évtizedeken át nagyon fontos gyűjtő- és honismereti munkát végeztek.

Sz. Á. T. Az erdélyi néprajztudományban is – mint sok egyéb területen – az utóbbi két évtizedben erőteljes professzionalizáció, ha úgy tetszik, a tudományos centrum-periféria viszonyok újragondolása zajlott le (Kolozsvár mint centrum kialakulása és megerősödése, valamint felzárkózása, egyáltalán: centrumként működése). Ez nyilván egy 19. század végi folyamatnak a sajátosan kései kifutása, az okokról nem hiszem, hogy különösebben beszélni kellene. Hozzá tartozik a kérdéshez – a tudománytörténet alaposan feltárta –, hogy a magyar néprajz fejlődése során mindig összekapcsolódott valamiféle amatőr mozgalommal, ám a professzionális néprajz paradigmáiban hamar el is vált ettől az amatőr mozgalomtól. Hofer Tamás szépen bemutatja ezt a kettősséget. Valami ilyesmi kísérhető nyomon nálunk is. Pozsony tanár úr ezt úgy szokta megfogalmazni, hogy a kezdeti extenzív korszakot felváltotta az intenzív építkezés folyamata. Ez persze nem jelenti azt, hogy ma ne lennének Erdélyben műkedvelő néprajzkutatók, ám látni kell, hogy a társaság tagsága az utóbbi években átstrukturálódott, ami különösen az aktív tagság szintjén érezteti a hatását. Ez óhatatlanul azzal is járt, hogy a műkedvelő néprajznak már nem jutott annyi figyelem, hisz a tudástermelés követelményei és feltételei nagymértékben megváltoztak. Ezzel együtt a KJNT továbbra is nyitott – és például konferenciafelhívásait minden érdeklődőnek eljuttatja, és vélhetően nem az ő felelőssége, hogy erre ma már csak szakemberek jelentkeznek. A fentebbiekből következően azt is érdemes elmondani, hogy a tagság munkájának összefogásán, esetleges megjelenítésén túl a KJNT nem látja feladatának ennek a munkának az irányítását: ez egyrészt a mai körülmények között kevésbé lehetséges, másrészt tudománypolitikai szempontból is kérdéses (lásd fentebb a módszerek többrétűségéről mondottakat), hisz milyen jogon szabhatnánk meg bárkinek is, aki a Társaságtól függetlenül kutat, hogy mit és hogyan kutasson.

Pozsony Ferenchez:

A Társaság elnökeként hogyan rangsorolná (ha egyáltalán lehet) röviden a következő tevékenységeket: érdekképviselés, tudományszervezés, szakkönyvtár- és archi-

vumépítés és folyamatos bővítés, terepmunka, egyetemi háttérintézmény, önálló és/vagy partnerségekben működő kutatóintézet, könyvkiadás, múzeumalapítás, rendezvényszervezés (kiállítások, tudományos ülésszakok, ismeretterjesztő előadások, könyvbemutatók stb.), konferenciaszervezés, pályázatírás, irodafenntartás?

A Kriza János Néprajzi Társaság folyamatosan képviselni próbálja különböző tudományos, alapítványi, támogatói és könyvkiadói fórumokon a hazai kutatók érdekeit. Szakkönyvtárával, archívumával, interneten elérhető szakirodalmi és fénykép adatbázisaival az erdélyi meg a moldvai közösségekkel foglalkozó hazai és külföldi kutatók tájékozódását segíti. Rövid és hosszú távon azonban csak akkor tud fennmaradni a tudományos eredmények piacán, ha különböző tudományos műhelyekkel és intézményekkel együtt olyan közös programokat szervez, melyek korszerű eredmények megalkotásában finalizálódnak. Mindezekhez azonban nagyon sok adminisztratív munka, rengeteg pályázat szükséges. Úgy vélem, hogy a Társaság környékén, közösen dolgozó fiatalok már olyan szervezői tapasztalatra tettek szert, amire egyéenként soha nem lett volna alkalmuk.

A Kriza Társaság gazdag könyvkiadói tevékenységet is folytat, mely – tudomásom szerint – meghaladta már a száz kiadott címet. A könyvkiadói tevékenység tudományos akkreditálása azonban még nem történt meg. Miért nem és mikorra várható ennek a lépésnek a megtétele?

A Kriza János Néprajzi Társaság az elmúlt két évtizedben közel 100 szakmai publikációt jelentetett meg. Az intézmény kiadóját azonban csak akkor tudjuk akkreditáltatni, ha évente legkevesebb 10 kiadványt tudunk megjelentetni. Ehhez azonban nem elég a kollégáink által megtermelt kutatási eredmény meg a szerkesztői tudás, mert jelentős anyagi forrásokra is szükségünk volna. Miután 2010 során számos hazai kiadónk veszítette el korábban elnyert tudományos minősítését, véleményem szerint csakhamar el kell gondolkodnunk azon is, hogy a különböző rangos tudományos műhelyek, egyének és doktori programok eredményeit közösen hogyan és hol jelentessük meg.

Ha újrakezdehetné a Kriza Társaság szervezését, mint elnök milyen döntéseket, stratégiákat gondolna újra, és mi az, amin nem változtatna?

Talán egyféleképpen valahol jó volt, hogy 1990-ben vagy azután nem is tudtuk felmérni, mekkora és milyen fába vágtuk a fejszénket, amikor egy új, nonprofit, tudományos egyesület és intézmény alapításába és működtetésébe fogtunk. Lehet, hogy jobb volt, hogy akkor nem számoltunk azzal, mennyi gondot jelent egy olyan intézmény alapítása, akkreditálása, fenntartása és működtetése, mint a Csángó Néprajzi Múzeum. Egy dologban azonban biztosan nem változtatnék: intézményünk tevékenységét sohasem rendelném alá a napi politika széljárásainak. Ez azonban, saját olvasatomban, soha nem jelentett értéksemlegességet. Öröm számomra az a tény, hogy csapatmunkánk eredményeképpen felnőtt egy olyan fiatal tudós nemzedék, mely csakhamar továbbblendíti korszerűbb formában és keretek között mindazt, ami földi életünk sűrűjét és értelmét jelentette két évtizeden át.

Keszeg Vilmoshoz:

Tanszékvezetőként hogyan értékeli a Kriza Társaság mint egyetemi háttérintézmény működését? Melyek azok a tevékenységek, területek, ahol a legnagyobb segítséget kapja az egyetemi oktatásunk a Kriza Társaságtól, és melyek azok a tevékenységek, területek, ahol esetleg nagyobb segítséget várna?

K. V. A KJNT gazdag könyvtárat működtet, ahol az e-könyvek előtti korszakban a diákok jól érezték magukat. Kutatási programokat kezdeményez, a tanszék tagjai által meghirdetett kutatásokat pályáztatja és menedzseli. Archiválja a diákok kutatási eredményeit (tanulmányok, gyűjtések, terepnaplók), fogadja a diákok kiállítás-

sait. A KJNT rendezvényei a tanszék diákjai számára szakmai közeget jelentenek. A Társaság évek óta szakkollégiumot működtet, melynek keretében a diákok egy része számára folytonos műhelymegbeszéléseket szervez. A KJNT és a MNAT általában társszervezők egymás tudományos rendezvényein, a tanszéki konferenciák előadásai a két intézmény közös kiadásában látnak napvilágot. A Lenyomatok könyvsorozatban hét kötet jelent meg, amelyek a néprajzos alap-, mester- és doktori képzés hallgatóinak tanulmányait gyűjtötték össze. Mint könyvkiadó a KJNT kezdeményezte az egyetemi néprajzi jegyzetek kiadását. A sorozatban ezeddig hat jegyzet látott napvilágot.

A kérdés második felét válasz nélkül hagyom. Ugyanis a Társaság és a Tanszék folyamatosan nyitott egymás felé.

Szabó Árpád Töhötömhöz:

A Társaság kiemelkedő jellegű projektjei és recens kutatásai hogyan illeszkednek egy általánosabb magyar néprajzi, tágabban pedig összeredélyi és/vagy összmagyar társadalomkutatási folyamatba?

Nem látom világosan azt a nagy folyamatot, amelybe illeszkednünk kellene, a tudományos specializáció és a kérdések felvetésének szétágazása következtében ezeket a nagy folyamatokat ma igen nehéz lenne megragadni. Ebben egyébként a modernitás és a modernitás utáni korszak elméletei látszanak visszaköszönni. Ráadásul minden tudományterületnek, ezen belül minden kutatóműhelynek, így a KJNT-nek is megvannak a maga prioritásai, illetve az intézmény fenntartásának sajátos logikájából eredő kényszerei. Nevezzük a kettő együttes hatását konjunktúrának. A nagy kérdés, hogy ennek a konjunktúrának a kialakítására az adott intézmény mennyire tud önmaga befolyással lenni, hisz a sokszor felemás civilítási gyakorlatok mellett ez igen megerőltető lehet. Mindezekkel együtt azt gondolom, hogy egy modern társadalomtudományos szemlélet és beszédmód meghonosításához a KJNT-nek és az MNAT munkájának is köze volt, mint ahogy sikeresen működtünk együtt több rendben is több intézménnyel olyan projektek kivitelezésében, mint az interetnikus viszonyok kutatása, a moldvai csángók mindennapi életének kutatása, a gazdasági szerkezetváltozások vizsgálata erdélyi falvakban – és a sort lehetne folytatni. Mindemellett hozzátartozik a kérdéshez, hogy az 1990 után újjászerveződő néprajznak nemcsak kutatásokat kellett lebonyolítania, hanem a saját pozíciójának újratermelésébe is energiát kellett fektetnie, illetve egyfajta vissza- és áttekintéssel ki kellett jelölnie saját pozícióinak koordinátáit. Ebből a szempontból igen lényegesnek tartom a bibliográfiaépítő projektjeinket, amelyek a nehézségek ellenére több éve folyamatosan zajlanak, valamint a fotóarchívum – és legújabbán írásbeliség-archívum – létrehozását. Ma a bibliográfiáink és a fotóarchívumunk – az Erdélyi Magyar Adatbankkal való jó együttműködés eredményeként – bárki számára hozzáférhetőek, erről az ezeket készítő kollégáim érdemben és bővebben tudnak szólni.

Milyen a jelenlegi tudományos kapcsolathálózata a Kriza Társaságnak (milyen viszonyban áll a Társaság a KMEI-vel, a BBTE-vel, az EME-vel, az MNT-vel, MTA-val stb.)? Milyen nemzetközi kapcsolatokkal rendelkezik a Társaság?

A Társaság alapító tagja a KMEI-nek, háttérintézménye és egyetemi szinten minősített kutatóműhelye a BBTE-nek, az EME-vel és az MTA-val, illetve az MTA-KAB-bal a viszonyunk igen jónak mondható (bár ezt elsősorban mi állítjuk, és a klasszikus kérdés, hogy vajon az ugatós kutya maga is úgy gondolja-e, hogy nem harap, itt is érvényes). Az MNAT-vel közösen nagyon jó viszonyokat ápolunk a Magyar Néprajzi Társasággal, a magyarországi tanszékekkel, a néprajzi múzeumokkal és az MTA különböző kutatóintézeteivel. Ugyancsak jó kapcsolataink vannak a román intézményekkel (tanszékek, kutatóintézetek, múzeumok), így nem kérdéses,

hogy ma az erdélyi magyar néprajzkutatást mind belföldön, mind külföld felé az MNAT és a KJNT képviseli és fogja össze. Nemzetközi – Kárpát-medencén kívüli – kapcsolataink inkább egyéni szinten szerveződnek, hisz mint korábban említettem, a sajátos gyakorlatok intézményi szinten csak kevésbé egyeztethetők össze a nyugati elképzelésekkel.

Jakab Albert Zsolthoz:

Röviden ismertesd a Kriza Társaság digitális fotóarchívumának létrejöttét, gyakorlati hasznát, valamint további fejlesztésének, bővítésének lehetőségeit. Kiknek szól a digitális fotóarchívum?

A Társaság már működése kezdetétől nagy fontosságot tulajdonított a 20. század elejétől létrehozott fotóállomány szakszerű konzerválásának és digitalizálásának. Úgy ítélte meg, hogy ez az állomány nagyon értékes adalékait, reprezentációit tartalmazza annak a társadalomnak és kultúrának, amelynek vizuális aspektusait ma már más forrásokból nemigen ismerhetjük meg. A tematikát tekintve a néprajzkutatás klasszikus területeitől (tárgykutatás, vallás- és népszokáskutatás stb.) a jelenkori vizsgálódások köréig (gazdaság, piackörzetek, életmód, szakrális kisemlékek stb.) terjed az állomány. Gunda Béla, Seiwarth László, Kós Károly, Vámszer Géza, Nagy Jenő, Szabó Tamás, Péterfy László fekete-fehér vagy színes, üvegalapú vagy hagyományos pozitívjai, negatívjai, diapozitívjai, rajzai és fotói, a KJNT kutatóinak, a BBTE Magyar Néprajz és Antropológia Tanszéke diákjainak, valamint külföldi kutatóknak a moldvai csángóknál vagy a Mezőségen végzett kutatásai során készített színes negatívjai és képei értékes és hasznos szakmai öröksége a Társaságnak. Az anyag digitális feldolgozását 2003-tól végzem. 2008-tól a digitalizált állományból több mint tizenhatezer tétel érhető el a honlapunkon.

A munka azóta is folyamatosan zajlik, közben újabb kollégáim is bekapcsolódtak a munkavégzésbe, tervezzük az online állomány bővítését is. Főként a 20. század második felében lezajlott kutatások fényképanyagát dolgozzuk fel, az új anyag is lassan eléri a tizenötezres nagyságrendet.

A fotóarchívum a szakmai kutatások mellett a nagyközönség számára is érdemmel bír, ezért is alakítottuk ki az internetes felületen a képeslapküldő szolgáltatást. Így forrásértékük mellett információs és esztétikai értékük okán is az érdeklődők figyelmére tarthat számon.

Röviden ismertesd a Kriza Társaság keretében szerkesztett Romániai magyar néprajzi bibliográfia létrejöttét, gyakorlati hasznát, valamint további fejlesztésének, bővítésének lehetőségeit. Mennyire tartod jelen pillanatban teljesnek ezt?

A KJNT a romániai magyarság kultúrájáról és társadalmáról szóló szintézisek előmunkálataiként már indulása elején tervezte az adatbázisok létrehozását. A szakmai bibliográfiák összeállításában fontos eredményeket ért el. Elkészült több olyan tematikus vagy kutatói bibliográfia, amelynek építése, fejlesztése további feladat maradt. Én 2002-ben kapcsolódtam be ebbe a munkába. A Társaság *Értesítőjében* rendszeresen közölt személyi bibliográfiák mellett a nagyobb szintéziseket is javítottam és beépítettem (*Romániai magyar néprajzi könyvészet 1919–1944; Faragó József bibliográfiája; Kalotaszeg bibliográfiája; Háromszék néprajzi és honismereti bibliográfiája 1844–2002*). A moldvai csángók bibliográfiája már korábban megjelent kötetként (2006), majd az is felkerült a világhálóra. Annak anyagát nem vettem át, így a csángókat kutatók számára továbbra is az marad a tájékozódást nagyban elősegítő adatbázis.

A bibliográfia létrehozása kezdetben dokumentálódást jelentett az erdélyi és magyarországi néprajzi intézetekben, múzeumokban, könyvtárakban, tanszékeken. A különböző periodikák, évkönyvek, belső kiadványok, konferenciakötetek, gyűjtemé-

nyes kötetek, néprajzi monográfiák és egyéb hazai és magyarországi szakmai fórumok néprajzi-antropológiai anyagát igyekeztem összesíteni, egységesíteni, majd tudományosan hasznosíthatóvá tenni (értem ezen a tematikai, területi csoportosítást, felosztást).

Az adatbázis a *Romániai magyar néprajzi bibliográfia* címmel fut, ez a munkacím több is, kevesebb is, mint amit valójában takar: romániai, mert tartalmazza az erdélyi anyag mellett a partiumi, bánsági, bukovinai, moldvai, a román országrészek magyar vonatkozású kutatási eredményeit is, de a szerzők egy része külföldi; magyar, mert a magyarság kutatásának adatait öleli fel, de tartalmazza a szász, örmény, zsidó, cigány stb. etnikummal kapcsolatos – magyar, román, német, angol nyelvű – tételeket is; néprajzi, mert főleg ennek a tudományterületnek a szakkiadványaiból építkeztem, de kitekintéssel a társadalomtudományok (szociológia, kulturális antropológia, a történettudományok és a társadalomföldrajz) eredményeire is – és itt most nem kívánok belebonyolódni a diszciplínák vélt vagy valós különbségeinek vitájába.

A több mint tizenötezer – honlapunkon elérhető – tétel impozánsnak tűnhet, de az elvégzendő feladathoz képest nem az. A munka nem tekinthető lezártnak, folyamatosan zajlik, az adatok gyűjtése és bevitele mellett a rendszerezés, a koncepciót maga is folyamatosan jobb lesz.

Ilyés Sándorhoz:

Röviden ismertesd a Kriza Társaság keretében szerkesztett moldvai csángókra vonatkozó bibliográfia és a moldvai csángókra vonatkozó adatbázis létrejöttét, gyakorlati hasznát, valamint további fejlesztésének, bővítésének lehetőségeit. Mennyire tartod jelen pillanatban teljesnek ezt?

A moldvai csángókra vonatkozó kutatások a KJNT alap kutatásainak sorába illeszkedtek, ugyanakkor az egyik leghosszabb kifutású projektsorozatot jelentették. Nemcsak a KJNT tagjai, kutatók és tanárok, hanem nagyon sok diák dolgozott ezekben a kutatásokban, és az eredmények egyre nagyobb mennyiségű anyagot halmoztak fel archívumunkban, ezért szükségét éreztük annak, hogy külön Csángó Archívumot hozzunk létre. Ez egyrészt a meglévő anyag szisztematikus tárolását szolgálja, másrészt a könnyebb, gyorsabb és célirányosabb hozzáférhetőséget. A terepmunka eredményei mellett az archívum Pozsony Ferenc és Tánczos Vilmos csángó anyagainak a gyűjteményéből nőtte ki magát. Több mint kétezer tételt tartalmaz, ami tizenháromezer lapnyi magyar, román, angol, német, francia nyelvű anyagot jelent. Különösen gazdag a társadalomnéprajzi, a folklorisztikai és a történeti rész, de például a sajtóanyagoknak is nagy figyelmet szenteltünk.

2002 és 2006 között állítottuk össze a *Moldvai csángók bibliográfiáját*, és ennek a gyűjtő- és pontosító munkának a során gazdagodott egyre inkább az archívum is, tehát a legtöbb anyag 2006 előttre vonatkozik. Mind a bibliográfia, mind az archívum tovább bővült, de lassabban, mint az említett periódusban, mivel a csángókutatásoknak már nincs akkora vonzereje a diákok körében, mint pár évvel ezelőtt. A bibliográfia nyomtatott és internetes változata 5376 tételt tartalmaz, a legkülönbözőbb kutatási területekre vonatkozva. Hasznosságát jelzi az a tény, hogy a nyomtatott verzió fél éven belül elfogyott, a világhálón található verzióval kapcsolatosan is állandóak a visszajelzések.

Egyikről sem lehet mondani, hogy teljes, és szerencsére mindkettő bővíthető. Mindenképpen nagyon hasznos segédanyagot jelent mindenkinek, aki a moldvai csángók iránt érdeklődik. Mellettük még a könyvtárunkban található számos csángó vonatkozású kiadvány teszi teljesebbé azt a szakirodalmi és kutatástörténeti alapot, amellyel diák és kutató bármilyen téma kapcsán belevághat saját munkájába.

Ilyés Sándorhoz, Jakab Albert Zsolthoz és Szabó Árpád Töhötömhöz:

Az ifjabb erdélyi néprajzkutató nemzedék tagjaként mi az, amin változtatnátok, és mi az, amin nem a Kriza Társaság működésében?

Sz. Á. T. Egy tudományág fejlődése a folyamatos generációs változásoknak és az ezekkel néhol összefüggő, máskor ezektől független paradigmaváltásoknak az összessége – ez akár a kilencvenes évek közepének híres Replika-vitájára is érvényes lehet. Nem kétséges, hogy a szemléletmódban lehetnek eltérések, és ekként akár másként is láthatjuk azokat a kérdéseket, amelyeket a KJNT-t alapító valamikori tanáraink – ma kollégáink – így válaszoltak meg. Egy dolog biztos: az adott tudomány- és intézménypolitikai helyzetben a KJNT működésére szükség volt mind a létező hiátusok betöltése, mind a pozíciók kiépítése, mind a tudományos építkezés irányainak kijelölése, valamint – a legfontosabbként – a korszerű tudástermelés vonatkozásában. Így utólag tehát, nagyobb rálátás, kifinomultabb diskurzus és olyan tudások birtokában, amelyek kialakításához, kumulációjához az alapítók is nagymértékben hozzájárultak (magyarán: ezt a látás- és beszédmódot nagymértékben nekik köszönhetjük), nem lenne méltányos ilyen *mi lett volna ha?*-szerű kritikákba belemenni. Nyilván kacérkodunk a gondolattal, hogy mi antropológusok vagyunk. Ez jól is hangzik. De néhány nagyon-nagyon ritka kivételtől eltekintve nem vagyunk antropológusok, és nem is kell azzá válnunk, hogy jól végezhessük a munkánkat. Játsszani a megnevezésekkel persze lehet (és szoktak is a tanszékalapítások és intézménypolitikák kusza erőterében). Erről megint Hofer Tamás jut eszembe, aki úgy volt kiemelkedő néprajzos, hogy antropológus is tudott lenni egyben, és egyszerre látta kintről és bentről a magyar néprajzot, helyezkedett bele annak hosszú hagyományába, és ötvözte vele az antropológiát. Ezt – ha nem is olyan szinten, mint Hofer Tamás – mi is igyekszünk művelni.

J. A. Zs. Nem hiszem, hogy a változtatás célként vagy problémaként felmerül. Inkább felerősíteni, kitartóan véghez kell vinni azokat a szakmai célkitűzéseket, amelyek felvállalására a társaság létrejött. Van sok elismert és értékelt megvalósításunk, vannak megkezdett folyamatok, kutatások, projektek, amelyeket továbbra is folytatni kell; emellett azokra a tudománypolitikai kihívásokra is választ kell adni, amelyek folyamatosan megfogalmazódnak. Így a célunk sem lehet más, mint az, hogy a KJNT továbbra is fősodorba tartozó szakmai műhely, kutatóközpont maradjon. Emellett kiemelném annak fontosságát, hogy a Társaság tudjon nyitott és elérhető maradni a digitális kor piacán is. De ezek egyike sem jelent új irányt. Csak dolgozni kell továbbra is.

Változott-e az utóbbi évtizedben a néprajz szakos (vagy bármilyen szakos) hallgatók viszonyulása a Kriza Társasághoz a ti (mi) időnkhez képest?

Sz. Á. T. Nem tudom. Ehhez egyszerre kellene ma diáknak lennem, és a kilencvenes évek diákéveire emlékezni. Nekünk a Kriza egyike volt azon kevés intézményeknek (az EME Kőkert utcai könyvtára vagy akár a kari könyvtár mellett például), ahová szívesen mentünk, és akár egész napokat ott töltöttünk. Ez persze nem jelenti azt, hogy 7/24-es rendszerben tanultunk – ha megnézem a felsorolt intézményeket, mindegyiknek van kertje, ami Kolozsváron már akkor fontos volt. És hatalmasakat ücsörögtünk azokban a kertekben. Nem tudom, hogy ma, amikor a lehetőségek ennyire változatosakká váltak, hogyan viszonyulnak ezekhez a helyekhez a mai diákok. Annyi viszont kívülről is látszik, hogy a kapcsolat technikai szinten megváltozott: már nincs szükségük a diákoknak arra, hogy egész nap a könyvtárban ücsörögjenek, hisz mindent le tudnak fénymásolni. Vagy be tudnak szkennelni. Amikor mi diákok voltunk, szinte csak a Krizában volt számítógép és internet. Meg a KMDSZ-nél. A technikán túl talán általánosságban is megváltoztak azok a módok, ahogy a diákok elképzelik az életüket – de erről csak szórványos tudásaim vannak azokból

az információkból, amelyeket az oktatási folyamatba ékelődő paraliturgikus tevékenységek során kapok. És ezek torzítanak, hisz bármennyire is para- helyzetekről van szó, mégiscsak tanár-diák kommunikációs helyzetek mindenféle bourdieui és foucault-i leterheltségükkel. Többet talán nem is tudnék erről mondani, mert átesnék a lónak arra a sirámokkal teli oldalára, ahonnan csak az látszik, hogy bezzeg a mi időnkben, és bezzeg ma. Ez a beszédmód hárít és álcáz, én ezért nem feltétlen hiszek benne. Amúgy meg a diákokat ma is be lehet vonni kutatásokba, kiállítások szervezésébe, takarításba és cipekedésbe, mindenféle önkéntes és félig önkéntes tevékenységekbe. És ezzel még azt sem állítottam, hogy létezik az örök néprajzos diák megingathatatlan képe.

I. S. A KJNT-hez való kötődés ez esetben leginkább a könyvtárunkhoz való viszonyulást jelenti, hiszen elsősorban könyvtárügyben keresnek fel minket a diákok. Erre azt lehet mondani, hogy a mai diákok sokkal bátrabbak, de ugyanakkor sokkal kevesebb időt töltenek a könyvtárban. Kevesebben járnak be olvasni, sokkal inkább a fénymásolás, a fényképezés jelenti náluk az anyagok beszerzését. Bátorságuk a tér beélésében, az infrastruktúra felhasználásában, a „krizások”-hoz való fordulás közvetlenségében érhető tetten. Úgy gondolom, otthonossá vált számukra is a KJNT, nemcsak a könyvtár, hanem az előadóterem, az itt zajló események miatt is.

A könyvtáron kívül egyre több diák kerül másfajta kapcsolatba velünk, tehát tovább folytatódik a tanár-diák együttműködés, Kriza-menedzselés – diákok kutatási hagyománya. Talán a diákok egyre kisebb száma miatt érezzük sokszor, hogy azért mégiscsak más volt „a mi időnkben”.

Kérdezett Könczei Csongor

